

УДК94:061.2 - 027.522(450)"09"/"12"

**ТИПИ СЕЛЯНСЬКИХ СПІЛЬНОТ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ РОЗВИТКУ В
X-XIII СТ. В ІТАЛІЇ.**

Полякова Лариса Іванівна

к.і.н., доцент

Берегова Діана Анатоліївна

Студентка IV курсу

Мелітопольський державний

педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького

Анотація: У дослідженні розкривається питання розвитку аграрних відносин в Італії в період розвинутого середньовіччя. Головний акцент робиться на типи селянських спільнот в Італії, основні їх характеристики та вплив міста на розвиток селянської округи. Аналізуються структури управління у селянських спільнотах.

Ключові слова: сільське господарство, комуна, спільноти, консортерія, сім'я, феодалізм, громада.

Італія є унікальною та цікавою країною у багатьох відносинах. Дослідженням аграрних відносин в період середньовіччя активно займалися радянські медієвісти Л.А.Котельнікова, С.П.Сказкин та ін..

Питання розвитку аграрних відносин у середньовічній історії залишається актуальним з приводу особливості розвитку Північної, Середньої та Південної Італії, впливу політичних факторів та міста на італійське село.

Починаючи з XI ст. сільське господарство країн Західної Європи вступає в нову стадію свого розвитку. Основною виробничою одиницею залишалися дрібні селянські господарства, хоч і феодалні вотчини відігравали певну роль в економічному житті. Важливим чинником, що сприяв розвитку

сільськогосподарського виробництва у XI-XIII ст., було збільшення чисельності населення, зростання ролі міст, які потребували продуктів і сировини. Швидкий розвиток північноіталійських міст і товарно-грошових відносин підірвали основи натурального господарства. Попит на продукти стимулює розвиток сільського господарства. Відбувається комутація ренти.

У своєму дослідженні зупинимося на типах селянських спільнот та особливості їх розвитку в X-XIII ст. в Італії. Аналіз історичної наукової літератури доводить, що типи селянських спільнот в X-XIII ст. були різноманітні: консортерії, сільські громади, парафіяльні об'єднання, з XII ст. сільські комуни і їх федерації.

Велику роль в господарському житті Італії грала сім'я, або сімейний колектив. В основному сім'я була індивідуальною, хоча зустрічалися і домогосподарства, в складі яких були старші брати і сестри. Наречена повинна була приносити придане – рухоме майно (одяг, постільні принадлежності, господарську утварь), або гроші. Чоловік також робив подарунок (1/4 свого рухомого і нерухомого майна, або в залежності від величини приданого дружини) на ранок після шлюбної ночі – ранковий дар. Дружина перебувала під владою чоловіка, так само, як і діти, звільнення з-під влади батька, мало характер особливого юридичного акту. Майнові операції здійснювалися за згодою обох з подружжя. Сім'я була також фіскальною одиницею.

Саме кілька таких сімей і становили консортерію – спільнота селян-співвласників окремих ділянок землі, що були їхньою спільною власністю, триманням або орендою. Число консорт було від 2-3 до 10-20 сімей. Платежі і повинності стягувалися зазвичай з усіх груп консорт.

Однією з різновидів сільських спільнот в Італії були парафіяльні об'єднання. Сусіди-парафіяни повинні були підтримувати в належному стані церкви, дороги і мости, надавати постій та нести сторожову службу в замку приходу і т.п. [1,с.140]

Доведено, що одним з примітних фактів періоду розквіту феодалізму було існування сільських комун, їх виникнення відноситься до поч. XII, іноді до

кінця XI ст. На півдні Італії з X ст. поширюються поселенські хартії – колективні договори селян, які нерідко проживали в укріплених бургах, з духовними і світськими феодалами. Боротьба з феодалами йшла навколо володіння громадськими землями, порядку обрання адміністрації громади. Общинники вимагали зменшення розмірів платежів, обмеження судової влади сеньйора.

Велике місце займали питання звільнення сервів і колонів від особисто-спадкової залежності. В результаті цієї боротьби стали з'являтися і сільські комуни. Сільська комуна була колективним феодалним власником лісу, пасовища, луків і виноградників, ріллі, або колективним орендарем цих земель у сеньйора або міста. Громадські землі могли перебувати в спільному володінні членів комуни, але частіше були поділені і роздані комунальною адміністрацією в тримання або оренду. Адміністративні і судові органи комуни встановлювали і змінювали кордони окремих ділянок, які перебували в її межах, вирішували різні поземельні суперечки. Комуна також намагалася регулювати земельну власність і орендні відносини. Відчуження земельних володінь могло відбуватися за особливим дозволом ради комуни і обумовлювалося певними умовами: заборонаю продавати їх феодалам і церкві, надання переважного права покупки членам комуни або комуні в цілому.

В XI-XII ст. відбувається послаблення влади феодалів в умовах швидкого зростання політичного і економічного впливу міст, що привело до пожвавлення сільських громад. Громада зберігалася в Італії з лангобардських часів, спочатку у вигляді вільної, а потім кріпосної громади. В XI-XII ст. північноіталійські громади мали в своєму користуванні пасовища, ліси, луки, пустищі, рідше – орні землі. Хоча громади сплачували феодалу як власнику землі чинш за користування угіддями, проте вони могли обмінювати їх, дарувати, здавати в оренду і навіть продавати, не зважаючи на феодалів. Громадські організації в XI-XII ст. часто ведуть тяжби зі своїми сеньйорами. До кінця XII ст. багато з них у боротьбі домагаються самоврядування. Міста в цей період нерідко допомагали селянським громадам в боротьбі з феодалами, які були їхнім

спільним ворогом. З їх допомогою феодалі були позбавлені судової влади над селянськими громадами і права на стягнення деяких поборів [2,с.309]. Вивільняючись з-під влади феодалів, сільські громади не отримували повної незалежності або користувалися нею дуже недовго. Як правило, їх дуже скоро підкоряли своєму контролю сусідні міста. Місто як би замінило сільським громадам їхнього колишнього феодального сеньйора. При цьому міста визнавали деяку автономію сільських громад. Перехід сільських громад з-під влади феодалів під владу міста, хоча і не позбавляло їх від експлуатації, в цілому зіграло певну позитивну роль. Включення сільської округи до складу міста-держави сприяло подальшому розвитку товарно-грошових відносин і ліквідації кріпацтва.

У XIII-XIV ст. сільські громади перетворюються в самоврядні громади – сільські комуни. Подібно міським комунам, вони обирають посадових осіб (консулів), формують свій фінансовий, судовий апарат і навіть видають законодавчі постанови – статuti, що регулюють життя села.

Існувала сільська адміністрація – ректори, синдики, консули, подеста, вибиралася самої комуною, але частіше затверджувалася сеньйором-містом або сеньйором. Існувало власне законодавство комуни. Вищим законодавчим органом комуни був загальна рада, яка збиралася 2 рази в рік. До неї входили глави сімей, іноді всі платники податків від 18 до 70 років. Керівні пости займали представники заможного селянства і посполанів, що мали землі на території комуни. Вищим етапом у розвитку сільських комун були федерації, що включали в себе кілька десятків дрібних комун. Специфіка аграрного ладу Італії така, що високий рівень урбанізації призвів до того, що міста стали поступово підпорядковувати своєму впливу сільські комуни. Спочатку місто підтримувало боротьбу комун з сеньйорами, а потім само ставало сеньйором [3,с.230].

Структура вотчини в Італії представляла собою наступне – поширене було 2 типу – домен і селянські тримання, домену немає, тобто до XII ст. повсюдно доменіальне заорювання стає незначним, тому польова панщина становила

всього кілька днів в році. В основному панщина зводилася до транспортної повинності, нерідко з харчами. Невелика роль власного господарства вотчинників була обумовлена своєрідністю економічного і соціального статусу землевласників – багато з яких були міськими жителями, торговцями, лихварями, ремісниками, особами вільних професій, членами міської адміністрації. Тому їх вотчинне господарство було тісно пов'язане з міським господарством. Все це визначило і особливий шлях еволюції феодальної земельної ренти – від значного поширення грошової ренти (поряд з продуктовою і панщиною) в раннє середньовіччя до майже повсюдного переважання ренти продуктами в Північній і Середній Італії в XIII-XIV ст.

Таким чином, аналіз досліджень медієвістів дає можливість зробити висновок про існування на території Італії в період розвинутого середньовіччя різних типів селянських спільнот. Спільноти формувалися під впливом політичних процесів, та розвитку міст Північної та Центральної Італії. Відбуваються зміни не тільки в статусі сільських громад, але і в положенні залежних селян, що свідчить про еволюцію феодальних відносин у Європі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. История крестьянства в Европе. Эпоха феодализма. – М.1986. – т.2 – 695 с.
2. Котельникова Л.А. Итальянское крестьянство и город в XI-XIV вв. – М.1967 – 366 с.
3. Балух В.О., Коцур В.П. Історія середніх віків. Високе і пізнє середньовіччя. – Чернівці, 2011. – т.2 – 615 с.